ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 14ης Ιουλίου 1972 *

Στην υπόθεση 48/69,

Imperial Chemical Industries Ltd. (στο εξής ICI), με έδρα το Λονδίνο και το Manchester, επικουρούμενη και εκπροσωπούμενη από τους C. R. C. Wijckerheld Bisdom και B. H. ter Kuile, δικηγόρους στο Hoge Raad των Κάτω Χωρών, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο J. Loesch, 2, rue Goethe,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους νομικούς της συμβούλους J. Thiesing, G. Marchesini και J. Griesmar, επικουρούμενους από τον καθηγητή W. Van Gerven, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το νομικό της σύμβουλο E. Reuter, 4, boulevard Royal,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως της Επιτροπής της 24ης Ιουλίου 1969, που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αριθ. L 195 της 7ης Αυγούστου 1969, σ. 11 επ., σχετικά με διαδικασία κατά εφαρμογή του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/26.267 — Χρωστικές ουσίες),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους Lecourt, πρόεδρο, Mertens de Wilmars και Kutscher, προέδρους τμήματος, A. M. Donner, A. Trabucchi (εισηγητή), R. Monaco και Pescatore, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: H. Mayras
γραμματέας: A. Van Houtte

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

(το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Είναι δεδομένο ότι από τον Ιανουάριο του 1964 ως τον Οκτώβριο του 1967 συνέβησαν τρεις γενικές και ενιαίες αυξήσεις των τιμών των χρωστικών ουσιών στην Κοινότητα.

2 Μεταξύ της 7ης και της 20ής Ιανουαρίου 1964 πραγματοποιήθηκε ενιαία ανατίμηση κατά 15% της πλειονότητας των χρωστικών ουσιών με βάση την ανιλίνη, πλην ορισμένων κατηγοριών, στην Ιταλία, στις Κάτω Χώρες, στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο, καθώς και σε ορισμένες τρίτες χώρες.

3 Όμοια ανατίμηση πραγματοποιήθηκε στη Γερμανία από την 1η Ιανουαρίου 1965.

4 Την ίδια μέρα σχεδόν όλοι οι παραγωγοί εφήρμοσαν σε όλες τις χώρες της κοινής αγοράς, πλην την Γαλλίας, ενιαία αύξηση κατά 10% της τιμής των χρωστικών ουσιών και των βαφών που δεν είχαν συμπεριληφθεί στην ανατίμηση του 1964.

5 Κατόπιν της μη συμμετοχής της εταιρείας ACNA στην ανατίμηση του 1965 στην ιταλική αγορά, οι λοιπές επιχειρήσεις δεν διατήρησαν την αύξηση που είχαν αναγγείλει για τις τιμές τους στην αγορά αυτή.

6 Κατά τα μέσα Οκτωβρίου του 1967, πλην της Ιταλίας, εφαρμόστηκε από όλους σχεδόν τους παραγωγούς ανατίμηση όλων των χρωστικών ουσιών κατά 8% στη Γερμανία, στις Κάτω Χώρες, στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο και κατά 12% στη Γαλλία.

7 Σε σχέση με τις ανατιμήσεις αυτές, με απόφαση της 31ης Μαΐου 1967, η Επιτροπή κίνησε, αυτεπαγγέλτως, κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 του κανονισμού 17/62, διαδικασία για εικαζομένη παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ κατά 17 παραγωγών χρωστικών ουσιών εγκατεστημένων εντός και εκτός της κοινής αγοράς, καθώς και κατά πολλών θυγατρικών εταιρειών και αντιπροσώπων αυτών των επιχειρήσεων.

8 Η Επιτροπή διαπίστωσε, με απόφαση της 24ης Ιουλίου 1969, ότι οι ανατιμήσεις αυτές ήταν το αποτέλεσμα εναρμονισμένων πρακτικών, κατά παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, μεταξύ των επιχειρήσεων

— Badische Anilin- und Soda-Fabrik AG (BASF) του Ludwigshafen,

— Cassella Farbwerke Mainkur AG της Φρανκφούρτης επί του Μάιν,

— Farbenfabriken Bayer AG του Leverkusen,

— Farbwerke Hoechst AG της Φρανκφούρτης επί του Μάιν,

— Française des matières colorantes SA του Παρισιού,

— Azienda Colori Nazionali Affini S.p.A. (ACNA) του Μιλάνου,

— Ciba SA της Βασιλείας,

— J. R. Geigy SA της Βασιλείας,

— Sandoz SA της Βασιλείας, και

— Imperial Chemical Industries Ltd. (ICI) του Manchester.

9 Κατόπιν αυτού η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο 50 000 λογιστικών μονάδων σε κάθε μια από τις επιχειρήσεις αυτές, πλην της ACNA, το πρόστιμο της οποίας καθορίστηκε σε 40 000 λογιστικές μονάδες.

10 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη γραμματεία του Δικαστηρίου την 1η Οκτωβρίου 1969 η επιχείρηση Imperial Chemical Industries Ltd. άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής.

Τυπικοί και διαδικαστικοί λόγοι ακυρώσεως

Ως προς τους λόγους ακυρώσεως που αφορούν τη διοικητική διαδικασία

α) Αιτίαση σχετικά με την υπογραφή «ανακοινώσεως των αιτιάσεων» από υπάλληλο της Επιτροπής

11 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων, που προβλέπεται από το άρθρο 2 του κανονισμού 99/63 της Επιτροπής, ήταν πλημμελής διότι υπογράφηκε από το γενικό διευθυντή ανταγωνισμού «κατ' εξουσιοδότηση», ενώ δεν επιτρέπεται τέτοια εξουσιοδότηση εκ μέρους της Επιτροπής.

12 Είναι δεδομένο ότι ο γενικός διευθυντής ανταγωνισμού περιορίστηκε να υπογράψει ανακοίνωση των αιτιάσεων που είχε προηγουμένως εγκρίνει το μέλος της Επιτροπής που είναι αρμόδιο για τα προβλήματα ανταγωνισμού, κατά την άσκηση των εξουσιών που του είχε παραχωρήσει η Επιτροπή.

13 Ο υπάλληλος αυτός ενήργησε επομένως εντός του πλαισίου όχι εξουσιοδοτήσεως, αλλά απλής μεταβιβάσεως δικαιώματος υπογραφής που έλαβε από το αρμόδιο μέλος.

14 Η μεταβίβαση αυτή αποτελεί μέτρο σχετικό με την εσωτερική οργάνωση των υπηρεσιών της Επιτροπής, σύμφωνο προς το άρθρο 27 του προσωρινού εσωτερικού κανονισμού που εκδόθηκε δυνάμει του άρθρου 7 της Συνθήκης της 8ης Απριλίου 1965 περί ιδρύσεως ενιαίου Συμβουλίου και ενιαίας Επιτροπής.

15 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός ακυρώσεως είναι αβάσιμος.

β) Αιτίαση που αναφέρεται στις ανομοιότητες μεταξύ της «ανακοινώσεως των αιτιάσεων» και της αποφάσεως περί ενάρξεως της διοικητικής διαδικασίας

16 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων επικαλείται αυξήσεις τιμών που πραγματοποιήθηκαν μετά την απόφαση περί ενάρξεως της

διαδικασίας, αναφέρεται δε περαιτέρω στην ενδεχόμενη επιβολή προστίμων, ενώ η απόφαση περί ενάρξεως της διαδικασίας αναφερόταν μόνο στη διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεων.

17 Μόνον η ανακοίνωση των αιτιάσεων και όχι η απόφαση περί ενάρξεως της διαδικασίας αυτής αποτελεί την πράξη που καθορίζει τη θέση της Επιτροπής έναντι των επιχειρήσεων κατά των οποίων κινήθηκε διαδικασία σχετικά με τη δίωξη παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού.

18 Αν κατά την περίοδο που μεσολαβεί μεταξύ της αποφάσεως και της εν λόγω ανακοινώσεως συνεχίσουν ή επαναλάβουν οι επιχειρήσεις ενέργειες σαν αυτές για τις οποίες αποφάσισε η Επιτροπή να κινήσει τις διώξεις, τα δικαιώματα αμύνης δεν θίγονται από τη συνεκτίμηση πραγματικών περιστατικών στην ανακοίνωση αιτιάσεων, τα οποία αποτελούν απλή συνέχεια προηγουμένων ενεργειών, πράγμα που άλλωστε ανταποκρίνεται στην αρχή της οικονομίας της διοικητικής δράσεως.

19 Η απόφαση περί ενάρξεως της διαδικασίας επικαλείται μεν «ιδίως» τα άρθρα 3 και 9, εδάφια 2 και 3, του κανονισμού 17, αναφέρεται όμως συνολικά στον κανονισμό αυτό, επομένως και στο άρθρο 15 που αφορά τα πρόστιμα.

20 Κατόπιν αυτού, οι λόγοι αυτοί ακυρώσεως δεν είναι βάσιμοι.

γ) Αιτιάσεις σχετικές με την προσβολή των δικαιωμάτων αμύνης

21 Η προσφεύγουσα αιτιάται την Επιτροπή ότι αναφέρεται στην προσβαλλομένη απόφαση σε πραγματικά περιστατικά που δεν αναφέρονται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και έναντι των οποίων δεν μπόρεσε επομένως να λάβει θέση κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

22 Για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων αμύνης στη διοικητική διαδικασία αρκεί να έχουν ενημερωθεί οι επιχειρήσεις για τα ουσιώδη πραγματικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζονται οι αιτιάσεις.

23 Από το γράμμα της εκθέσεως αιτιάσεων προκύπτει ότι τα πραγματικά περιστατικά που έγιναν δεκτά εις βάρος της προσφεύγουσας έχουν σαφώς προσδιοριστεί.

24 Η έκθεση αυτή περιλαμβάνει όλα τα αναγκαία στοιχεία για τον προσδιορισμό των αιτιάσεων που έγιναν δεκτές έναντι της προσφεύγουσας, ιδίως δε τις

προϋποθέσεις υπό τις οποίες αναγγέλθηκαν και εφαρμόστηκαν οι ανατιμήσεις του 1964, του 1965 και του 1967.

25 Διορθώσεις που έγιναν από την προσβαλλόμενη απόφαση όσον αφορά την ακριβή εξέλιξη των πραγματικών αυτών περιστατικών κατόπιν των στοιχείων που οι ενδιαφερόμενοι μπόρεσαν να παράσχουν στην Επιτροπή κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας δεν μπορούν να προβληθούν προς στήριξη αυτού του λόγου ακυρώσεως.

26 Κατόπιν αυτού, αυτός ο λόγος ακυρώσεως δεν είναι βάσιμος.

δ) Αιτίαση σχετικά με τα πρακτικά ακροάσεως

27 Η προσφεύγουσα αιτιάται την καθής ότι εξέδωσε την απόφασή της πριν μπορέσει να της γνωστοποιήσει τις παρατηρήσεις της σχετικά με τα πρακτικά της ακροάσεως των ενδιαφερομένων.

28 Το άρθρο 9, παράγραφος 4, του κανονισμού 99/63 της Επιτροπής ορίζει ότι οι ουσιώδεις δηλώσεις κάθε προσώπου που καταθέτει καταχωρούνται σε πρακτικά, τα οποία το εν λόγω πρόσωπο διαβάζει και εγκρίνει.

29 Η διάταξη αυτή αποβλέπει στο να εξασφαλίσει στα πρόσωπα που ακούστηκαν την πιστότητα των πρακτικών προς τις δηλώσεις τους.

30 Τα πρακτικά της ακροάσεως της 10ης Δεκεμβρίου 1968 διαβιβάστηκαν στην προσφεύγουσα μόλις στις 27 Ιουνίου 1969, δηλαδή περίπου 4 εβδομάδες πριν από τη λήψη της αποφάσεως.

31 Παρά την έλλειψη ταχύτητας της Επιτροπής στην ανακοίνωση των πρακτικών, η καθυστέρηση για την οποία παραπονείται η προσφεύγουσα δεν μπορούσε να έχει αποτελέσματα επί της νομιμότητας της αποφάσεως παρά μόνο στην περίπτωση αμφιβολίας ως προς την ακρίβεια της αποδόσεως των δηλώσεών της.

32 Εφόσον δεν συντρέχει εν προκειμένω αυτή η περίπτωση, η προαναφερθείσα παράλειψη δεν είναι ικανή να καταστήσει άκυρη την προσβαλλόμενη απόφαση.

33 Κατόπιν αυτού, ο λόγος αυτός ακυρώσεως δεν είναι βάσιμος.

Ως προς τον λόγο ακυρώσεως σχετικά με την κοινοποίηση της αποφάσεως

34 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή παραβίασε τη Συνθήκη ή τουλάχιστον παρέβη ουσιώδη τύπο διότι το άρθρο 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως ορίζει ότι η κοινοποίησή της μπορεί να γίνει στην έδρα των θυγατρικών εταιρειών της προσφεύγουσας που είναι εγκατεστημένες στην κοινή αγορά, η Επιτροπή δε προέβη σε αυτήν την κοινοποίηση.

35 Περαιτέρω υποστηρίζει η προσφεύγουσα ότι η γερμανική θυγατρική της εταιρεία, στην οποία κοινοποιήθηκε η απόφαση από την Επιτροπή, δεν έλαβε σχετική εντολή από τη μητρική της εταιρεία και, σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο, δεν ήταν υποχρεωμένη να γνωστοποιήσει στην Επιτροπή τα οικεία έγγραφα.

36 Το άρθρο 191, εδάφιο 2, της Συνθήκης ορίζει ότι «οι αποφάσεις κοινοποιούνται στους αποδέκτες τους και αποκτούν ενέργεια με την κοινοποίησή τους».

37 Το άρθρο 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν μπορεί εν πάση περιπτώσει να τροποποιήσει αυτό το σύστημα.

38 Η διάταξη αυτή δεν μπορεί επομένως να βλάψει την προσφεύγουσα.

39 Οι πλημμέλειες κατά τη διαδικασία κοινοποιήσεως μιας αποφάσεως είναι εξωτερικές σε σχέση με την πράξη και επομένως δεν μπορούν να την καταστήσουν άκυρη.

40 Οι πλημμέλειες αυτές μπορούν υπό ορισμένες περιστάσεις να εμποδίσουν την έναρξη της προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής.

41 Το άρθρο 173, τελευταίο εδάφιο, της Συνθήκης προβλέπει ότι η προθεσμία ασκήσεως των προσφυγών ακυρώσεως κατά των ατομικών πράξεων της Επιτροπής αρχίζει από της κοινοποιήσεως της πράξεως στον προσφεύγοντα ή, ελλείψει κοινοποιήσεως, από την ημέρα κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση της πράξεως.

42 Στην προκειμένη περίπτωση είναι δεδομένο ότι η προσφεύγουσα έλαβε πλήρη γνώση του περιεχομένου της αποφάσεως και ότι έκαμε χρήση εμπροθέσμως του δικαιώματός της ασκήσεως προσφυγής.

43 Υπό τις περιστάσεις αυτές δεν έχει πλέον καμία σημασία το ζήτημα των ενδεχομένων πλημμελειών της κοινοποιήσεως.

44 Κατόπιν αυτού, οι πιο πάνω λόγοι ακυρώσεως είναι απαράδεκτοι ελλείψει εννόμου συμφέροντος.

Ως προς το λόγο ακυρώσεως περί παραγραφής

45 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η προσβαλλομένη απόφαση αντίκειται στη Συνθήκη και στους σχετικούς κανόνες εφαρμογής της, λόγω του ότι η Επιτροπή κίνησε στις 31 Μαΐου 1967 τη διαδικασία εν σχέσει με την ανατίμηση του Ιανουαρίου 1964 καθ' υπέρβαση κάθε ευλόγου χρονικού ορίου.

46 Οι διατάξεις που διέπουν την εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα σε περιπτώσεις παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού δεν προβλέπουν καμιά παραγραφή.

47 Για να εκπληρώσει τη λειτουργία του, ο χρόνος της παραγραφής πρέπει να καθορίζεται εκ των προτέρων.

48 Ο καθορισμός του χρόνου αυτού και οι λεπτομέρειες εφαρμογής του υπάγονται στην αρμοδιότητα του κοινοτικού νομοθέτη.

49 Ναι μεν ελλείψει διατάξεως επί του θέματος αυτού η θεμελιώδης απαίτηση της ασφαλείας δικαίου αντιτίθεται στο να μπορεί η Επιτροπή να καθυστερεί επ' αόριστο την άσκηση της εξουσίας της να επιβάλλει πρόστιμα, στην προκειμένη όμως περίπτωση η συμπεριφορά της δεν μπορεί να λογισθεί ότι αποτέλεσε εμπόδιο στην άσκηση της εξουσίας αυτής σε σχέση με την συμμετοχή στις εναρμονισμένες πρακτικές του 1964 και του 1965.

50 Κατόπιν αυτού, ο λόγος αυτός ακυρώσεως δεν είναι βάσιμος.

Ουσιαστικοί λόγοι ακυρώσεως για την ύπαρξη εναρμονισμένων πρακτικών

Απόψεις των διαδίκων

51 Η προσφεύγουσα αιτιάται την Επιτροπή ότι δεν απέδειξε την ύπαρξη εναρμονισμένων πρακτικών κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ σε σχέση με καμιά από τις τρεις ανατιμήσεις που αναφέρονται στην προσβαλλομένη απόφαση.

52 Η απόφαση αυτή θεωρεί ότι η πρώτη απόδειξη της συνεννοημένης ενεργείας των ανατιμήσεων του 1964, του 1965 και του 1967 έγκειται στη σύμπτωση των ποσών που εφήρμοσαν οι διάφοροι παραγωγοί σε κάθε χώρα και σε κάθε ανατίμηση, στη σύμπτωση, πλην σπανιοτάτων εξαιρέσεων, των χρωστικών ουσιών που ήσαν το αντικείμενο αυτής της ενεργείας, καθώς και στην πολύ μεγάλη εγγύτητα, ακόμη δε και σύμπτωση, της ημερομηνίας θέσεώς τους σε εφαρμογή.

53 Οι ανατιμήσεις αυτές δεν μπορούν να εξηγηθούν από μόνο το γεγονός ότι η δομή της αγοράς είναι ολιγοπωλικής φύσεως.

54 Δεν θεωρείται αληθοφανές κατά την άποψη της Επιτροπής, χωρίς προηγούμενη συνεννόηση, οι κυριότεροι παραγωγοί που εφοδιάζουν την κοινή αγορά να έχουν επανειλημμένα αυξήσει κατά τα ίδια ποσοστά, στην πράξη δε κατά τον ίδιο χρόνο, τις τιμές της ίδιας και σημαντικής σειράς προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων και ειδικών προϊόντων των οποίων ο βαθμός δυνατότητας αμοιβαίας αντικαταστάσεως ήταν πολύ χαμηλός, ίσως και ανύπαρκτος, τούτο δε σε περισσότερες χώρες όπου οι όροι της αγοράς των χρωστικών ουσιών είναι διαφορετικοί.

55 Η Επιτροπή υποστήριξε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι για να υφίσταται εναρμονισμένη ενέργεια δεν είναι αναγκαίο να καταστρώσουν οι ενδιαφερόμενοι από κοινού σχέδιο εγκρίσεως ορισμένης συμπεριφοράς.

56 Αρκεί να ενημερώνονται αμοιβαία εκ των προτέρων για τη στάση που προτίθενται να ακολουθήσουν, έτσι ώστε να μπορεί ο καθένας να ρυθμίσει την δράση του υπολογίζοντας ότι οι ανταγωνιστές του θα έχουν παράλληλη συμπεριφορά.

57 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η προσβαλλομένη απόφαση στηρίζεται σε ανεπαρκή έρευνα της αγοράς των εν λόγω προϊόντων καθώς και σε πεπλανημένη αντίληψη της εννοίας της εναρμονισμένης πρακτικής, ταυτίζοντάς την με

την συνειδητά παράλληλη συμπεριφορά των μετεχόντων σε ολιγοπώλιο, ακόμη και όταν οφείλεται σε ανεξάρτητες αποφάσεις κάθε επιχειρήσεως, οι οποίες υπαγορεύτηκαν από τις αντικειμενικές οικονομικές ανάγκες και ιδίως από την απαίτηση της ανορθώσεως του μη ικανοποιητικού επιπέδου αποδοτικότητας της παραγωγής των χρωστικών ουσιών.

58 Πράγματι, οι τιμές των εν λόγω προϊόντων είχαν σταθερή πτωτική τάση λόγω του ότι η αγορά αυτών των προϊόντων χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών, ο οποίος αφορά όχι μόνο την ποιότητα των προϊόντων και την τεχνική βοήθεια της πελατείας, αλλά επίσης και τις τιμές, μέσω ιδίως σημαντικών εκπτώσεων, οι οποίες χορηγούνται ατομικά στους κυριότερους αγοραστές.

59 Η σύμπτωση των ποσοστών των ανατιμήσεων προκύπτει από την ύπαρξη της «ηγεσίας διαμορφώσεως των τιμών» (price-leader-ship) μιας επιχειρήσεως.

60 Ο μεγάλος αριθμός των χρωστικών ουσιών που παράγονται από κάθε επιχείρηση καθιστά αδύνατη στην πράξη τη διαφοροποίηση της ανατιμήσεως ανάλογα με τα προϊόντα.

61 Αφετέρου, οι διαφορετικές ανατιμήσεις προϊόντων που μπορούν να αντικατασταθούν μεταξύ τους είτε δεν μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντικά από οικονομικής απόψεως αποτελέσματα λόγω του περιορισμένου επιπέδου των αποθεμάτων και του αναγκαίου χρόνου για την προσαρμογή των εγκαταστάσεων σε μια αισθητά αυξημένη ζήτηση είτε οδηγεί σε καταστρεπτική μάχη τιμών.

62 Τέλος, οι χρωστικές ουσίες που δεν μπορούν να αντικατασταθούν μεταξύ τους έχουν μικρή μόνο σημασία στον κύκλο εργασιών των παραγωγών.

63 Ενόψει αυτών των χαρακτηριστικών της αγοράς και του γενικευμένου φαινομένου συνεχούς διαβρώσεως των τιμών, κάθε μέλος του ολιγοπωλίου που αποφάσισε να προχωρήσει σε αύξηση των τιμών του μπορούσε, κατά την άποψη των προσφευγουσών, να αναμένει ευλόγως ότι θα το ακολουθήσουν οι ανταγωνιστές του που είχαν τα ίδια προβλήματα αποδοτικότητας.

Ως προς την έννοια της εναρμονισμένης πρακτικής

64 Ναι μεν το άρθρο 85 διακρίνει την έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής» από την έννοια «συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων» ή «αποφάσεων ενώσεων

επιχειρήσεων», αυτό όμως γίνεται με την πρόθεση να υπαχθεί στις απαγορεύσεις αυτού του άρθρου μια μορφή συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων η οποία, χωρίς να έχει φθάσει μέχρι του σημείου πραγματοποιήσεως μιας καθαυτό συμφωνίας, αντικαθιστά συνειδητά τους κινδύνους του ανταγωνισμού με πρακτική συνεργασία μεταξύ τους έναντι των κινδύνων του ανταγωνισμού.

65 Από την ίδια της τη φύση η εναρμονισμένη πρακτική δεν συγκεντρώνει επομένως όλα τα στοιχεία μιας συμφωνίας, αλλά μπορεί ιδίως να προκύπτει από συντονισμό ο οποίος εξωτερικεύεται με τη συμπεριφορά των μετεχόντων.

66 Ναι μεν ένας παραλληλισμός συμπεριφοράς δεν μπορεί από μόνος του να προσδιορίσει μια εναρμονισμένη πρακτική, μπορεί όμως να αποτελέσει σημαντική ένδειξη όταν καταλήγει σε όρους ανταγωνισμού που δεν ανταποκρίνονται στους φυσιολογικούς όρους της αγοράς, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των προϊόντων, της σπουδαιότητας του αριθμού των επιχειρήσεων και του όγκου της εν λόγω αγοράς.

67 Αυτό συμβαίνει ιδίως όταν η παράλληλη συμπεριφορά μπορεί να επιτρέψει στους ενδιαφερομένους την επίτευξη ισορροπίας τιμών σε επίπεδο διαφορετικό από εκείνο που θα προέκυπτε από τον ανταγωνισμό και την εμπέδωση κεκτημένων καταστάσεων εις βάρος της πραγματικής ελευθερίας κυκλοφορίας των προϊόντων στην κοινή αγορά και της ελεύθερης επιλογής από τους καταναλωτές των προμηθευτών τους.

68 Το ζήτημα αν υφίσταται στην προκειμένη περίπτωση εναρμονισμένη ενέργεια δεν μπορεί επομένως να εκτιμηθεί ορθώς παρά μόνο αν οι ενδείξεις που επικαλείται η προσβαλλομένη απόφαση κριθούν όχι μεμονωμένα, αλλά στο σύνολό τους, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών της αγοράς των εν λόγω προϊόντων.

Ως προς τα χαρακτηριστικά της αγοράς των χρωστικών ουσιών

69 Η αγορά χρωστικών ουσιών χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι το 80% αυτής της αγοράς προέρχεται από μια δεκάδα παραγωγών, σημαντικών γενικά διαστάσεων, οι οποίοι συνδυάζουν συχνά αυτή τη βιομηχανία με άλλα χημικά προϊόντα ή φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα.

70 Οι βιομήχανοι αυτοί έχουν δομές παραγωγής και κατόπιν αυτού δομές κόστους πολύ διαφορετικές, ώστε να καθίσταται δυσχερής η γνώση του κόστους των ανταγωνιστών παραγωγών.

71 Ο συνολικός αριθμός των χρωστικών ουσιών είναι πολύ υψηλός, έτσι ώστε κάθε επιχείρηση να παράγει περισσότερες από χίλιες.

72 Ο μέσος βαθμός δυνατότητας υποκαταστάσεως αυτών των προϊόντων θεωρείται σχετικά καλός για τις τυποποιημένες χρωστικές ουσίες, ενώ μπορεί να είναι χαμηλός ίσως δε και μηδενικός για ορισμένες ειδικές χρωστικές ουσίες.

73 Όσον αφορά τα ειδικά προϊόντα η αγορά τείνει σε ορισμένες περιπτώσεις προς κατάσταση ολιγοπωλίου.

74 Λόγω της σχετικά χαμηλής επιπτώσεως της τιμής των χρωστικών ουσιών επί της τιμής του τελικού προϊόντος της καταναλώτριας επιχειρήσεως, το επίπεδο ελαστικότητας της ζητήσεως των χρωστικών ουσιών στο σύνολο της αγοράς είναι περιορισμένο, πράγμα που οδηγεί βραχυπρόθεσμα σε ανατιμήσεις.

75 Εξάλλου, η συνολική ζήτηση χρωστικών ουσιών βρίσκεται σε σταθερή άνοδο, έτσι ώστε να ωθούνται οι παραγωγοί να ακολουθούν πολιτική η οποία τους επιτρέπει να μετέχουν σε αυτήν την ανάπτυξη.

76 Στο χώρο της Κοινότητος η αγορά των χρωστικών ουσιών χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πέντε μεμονωμένων εθνικών αγορών με διαφορετικά επίπεδα τιμών, χωρίς να μπορούν να εξηγηθούν οι διαφορές αυτές από τις διαφορές κόστους και βαρών που πλήττουν τους παραγωγούς στις χώρες αυτές.

77 Η εγκαθίδρυση της κοινής αγοράς φαίνεται έτσι ότι δεν άσκησε καμιά επίδραση σ' αυτήν την κατάσταση, εφόσον οι διαφορές μεταξύ των εθνικών επιπέδων τιμών δεν μειώθηκαν καθόλου.

78 Αντιθέτως είναι δεδομένο ότι κάθε μια από τις εθνικές αγορές έχει ολιγοπωλικά χαρακτηριστικά και ότι στις περισσότερες μεταξύ αυτών των αγορών το επίπεδο των τιμών σχηματίζεται υπό την επίδραση ενός «ηγέτη διαμορφώσεως τιμών» (price leader) ο οποίος είναι σε ορισμένες περιπτώσεις ο σπουδαιότερος παραγωγός του ίδιου κράτους, σε άλλες δε περιπτώσεις παραγωγός άλλου κράτους μέλους ή τρίτου κράτους, ο οποίος ενεργεί μέσω θυγατρικής εταιρείας.

79 Αυτή η κατανομή των αγορών οφείλεται, κατά τους ειδικούς, στην ανάγκη να τεθεί στη διάθεση των καταναλωτών τεχνική βοήθεια επιτόπου και να διασφαλισθούν άμεσες παραδόσεις περιορισμένων γενικά ποσοτήτων, ενώ οι παραγωγοί προμηθεύουν, πλην εξαιρέσεων, τις θυγατρικές τους εταιρείες που είναι

εγκατεστημένες στα διάφορα κράτη μέλη και εξασφαλίζουν, με δίκτυο πρακτορείων και αποθηκών, την ειδική συνδρομή και τον ειδικό εφοδιασμό των καταναλωτριών επιχειρήσεων.

80 Από τα στοιχεία που παρασχέθηκαν κατά τη διαδικασία προκύπτει ότι ακόμη και στις περιπτώσεις όπου ο παραγωγός συνάπτει άμεσες σχέσεις με σημαντικό καταναλωτή άλλου κράτους μέλους, οι τιμές διαμορφώνονται συνήθως ανάλογα με τον τόπο εγκαταστάσεως του καταναλωτή, προσανατολιζόμενες προς το επίπεδο των τιμών της εθνικής αγοράς.

81 Είναι μεν αληθές ότι οι παραγωγοί, ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, έχουν προεχόντως προσαρμοσθεί στις ιδιομορφίες της αγοράς των χρωστικών ουσιών και στις ανάγκες της πελατείας τους, είναι όμως εξίσου βέβαιο ότι η κατανομή της αγοράς που αποτελεί τη συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ικανή, κατατέμνοντας τη λειτουργία του ανταγωνισμού, να απομονώσει τους καταναλωτές στην εθνική τους αγορά και να εμποδίσει τη γενική αντιπαράθεση των παραγωγών σε όλη την έκταση της κοινής αγοράς.

82 Μέσα σε αυτό το πλαίσιο που χαρακτηρίζει τη λειτουργία της αγοράς των χρωστικών ουσιών πρέπει να εκτιμηθούν τα επίδικα πραγματικά περιστατικά.

Ως προς τις ανατιμήσεις του 1964, του 1965 και του 1967

83 Οι ανατιμήσεις του 1964, του 1965 και του 1967 που αναφέρονται στην προσβαλλομένη απόφαση είναι συναφείς.

84 Η αύξηση κατά 15% των τιμών των περισσοτέρων χρωστικών ουσιών με βάση την ανιλίνη που εφαρμόστηκε την 1η Ιανουαρίου του 1965 στη Γερμανία αποτελούσε στην πραγματικότητα απλώς επέκταση σε εθνική αγορά της ανατιμήσεως που εφαρμόστηκε από τον Ιανουάριο του 1964 στην Ιταλία, στις Κάτω Χώρες, στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο.

85 Η αύξηση της τιμής ορισμένων χρωστικών ουσιών και βαφών που εφαρμόστηκε την 1η Ιανουαρίου 1965 σε όλα τα κράτη μέλη, πλην της Γαλλίας, επεκτάθηκε σε όλα τα προϊόντα που είχαν εξαιρεθεί από την πρώτη ανατίμηση.

86 Ναι μεν η αύξηση κατά 8% των τιμών που έγινε τον Οκτώβριο του 1967 ανήλθε για την Ιταλία σε 12%, αυτό οφείλεται όμως στην πρόθεση επιτεύξεως των ανα-

τιμήσεων του 1964 και του 1965 στις οποίες η αγορά αυτή δεν μετέσχε λόγω του συστήματος ελέγχου των τιμών.

87 Κατά συνέπεια, οι τρεις αυτές ανατιμήσεις δεν μπορούν να απομονωθούν οι μεν από τις δε, μολονότι δεν πραγματοποιήθηκαν υπό τους ίδιους όρους.

88 Το 1964 όλες οι εν λόγω επιχειρήσεις ανήγγειλαν και εφήρμοσαν αμέσως τις ανατιμήσεις τους, κατόπιν πρωτοβουλίας της Ciba της Ιταλίας η οποία στις 7 Ιανουαρίου 1964, ακολουθώντας την εντολή της Ciba της Ελβετίας, ανήγγειλε και εφήρμοσε αμέσως αύξηση κατά 15%, πρωτοβουλία την οποία, καθόσον αφορά την ιταλική αγορά, ακολούθησαν οι λοιποί παραγωγοί μέσα στις επόμενες 2 ή 3 ημέρες.

89 Στις 9 Ιανουαρίου η ICI της Ολλανδίας ανέλαβε την πρωτοβουλία να προβεί στην ίδια ανατίμηση στις Κάτω Χώρες, ενώ την ίδια ημέρα η Bayer ανέλαβε την ίδια πρωτοβουλία για την αγορά του Βελγίου και του Λουξεμβούργου.

90 Με δευτερεύουσες διαφορές, ιδίως μεταξύ των αυξήσεων των τιμών των γερμανικών επιχειρήσεων αφενός και των ελβετικών και αγγλικών επιχειρήσεων αφετέρου, οι ανατιμήσεις αυτές αφορούσαν για τους διαφόρους παραγωγούς και τις διάφορες αγορές το ίδιο φάσμα προϊόντων, δηλαδή την πλειονότητα των χρωστικών ουσιών με βάση την ανιλίνη πλην των βαφών, και τις χρωστικές ουσίες των τροφίμων και των ειδών καλλωπισμού.

91 Όσον αφορά την ανατίμηση του 1965, ορισμένες επιχειρήσεις ανήγγειλαν εκ των προτέρων αυξήσεις τιμών αντίστοιχες, όσον αφορά τη γερμανική αγορά, με ανατίμηση κατά 15% των προϊόντων που είχαν ήδη αποτελέσει αντικείμενο άλλης τέτοιας αυξήσεως στις άλλες αγορές και κατά 10% για τα προϊόντα των οποίων η τιμή δεν είχε ακόμη αυξηθεί, αυτές δε οι αναγγελίες κλιμακώθηκαν μεταξύ της 14ης Οκτωβρίου 1964 και της 28ης Δεκεμβρίου 1964.

92 Η πρώτη αναγγελία έγινε από την BASF στις 14 Οκτωβρίου 1964, την ακολούθησαν δε οι Bayer στις 30 Οκτωβρίου και η Cassella στις 5 Νοεμβρίου.

93 Οι ανατιμήσεις αυτές εφαρμόστηκαν συγχρόνως την 1η Ιανουαρίου 1965 σε όλες τις αγορές, πλην της γαλλικής αγοράς λόγω της καθηλώσεως των τιμών στο κράτος αυτό και της ιταλικής αγοράς όπου, κατόπιν της αρνήσεως του κυρίου ιταλού παραγωγού ACNA να προβεί σε αύξηση των τιμών του στην αγορά αυτή, αρνήθηκαν επίσης και οι λοιποί παραγωγοί να αυξήσουν τις δικές τους τιμές.

94 Εξάλλου, η ACNA απέσχε επίσης από αύξηση των τιμών της κατά 10% στη γερμανική αγορά.

95 Επιπλέον, η ανατίμηση ήταν γενική, εφαρμόστηκε δε συγχρόνως από όλους τους παραγωγούς που αναφέρονται στην προσβαλλομένη απόφαση και χωρίς αποκλίσεις όσον αφορά το φάσμα των προϊόντων.

96 Όσον αφορά την ανατίμηση του 1967, σε συγκέντρωση που έγινε στη Βασιλεία στις 19 Αυγούστου 1967, στην οποία μετέσχαν όλοι οι παραγωγοί που αναφέρονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, πλην της ACNA, η εταιρεία Geigy ανήγγειλε την πρόθεσή της να αυξήσει τις τιμές της πωλήσεως κατά 8% από τις 16 Οκτωβρίου 1967.

97 Με την ευκαιρία αυτή ανήγγειλαν οι αντιπρόσωποι της Bayer και της Francolor ότι οι επιχειρήσεις τους αντιμετώπιζαν επίσης αύξηση τιμών.

98 Από τα μέσα Σεπτεμβρίου όλες οι επιχειρήσεις που αναφέρονται στην προσβαλλομένη απόφαση ανήγγειλαν ανατίμηση κατά 8%, η οποία ανήλθε στη Γαλλία σε 12%, που θα άρχιζε να ισχύει από τις 16 Οκτωβρίου σε όλες τις χώρες, πλην της Ιταλίας όπου η ACNA αρνήθηκε εκ νέου να αυξήσει τις τιμές της, μολονότι ήταν πρόθυμη να προσχωρήσει στην κίνηση των τιμών σε δύο άλλες αγορές, έστω και σε άλλες ημερομηνίες αντί της 16ης Οκτωβρίου.

99 Αντιμετωπιζόμενες στο σύνολό τους οι τρεις διαδοχικές ανατιμήσεις, αποκαλύπτουν προοδευτική συνεργασία μεταξύ των εν λόγω επιχειρήσεων.

100 Πράγματι, μετά την εμπειρία του 1964, όπου οι αναγγελίες και οι εφαρμογές των αυξήσεων συνέπιπταν, καίτοι περιείχαν ορισμένες ελαφρές διαφορές όσον αφορά το φάσμα των προϊόντων που αποτελούσε το αντικείμενό τους, οι ανατιμήσεις του 1965 και του 1967 υποδηλώνουν διαφορετικό τρόπο ενεργείας, διότι οι επιχειρήσεις που είχαν αναλάβει την πρωτοβουλία, δηλαδή η BASF και η Geigy, ανήγγειλαν αντίστοιχα τις προθέσεις τους περί αυξήσεως των τιμών με κάποια προειδοποίηση, η οποία επέτρεπε στις επιχειρήσεις να παρατηρήσουν τις αντίστοιχες αντιδράσεις τους στις διάφορες αγορές και να προσαρμοσθούν ανάλογα.

101 Με αυτές τις προειδοποιητικές αναγγελίες απέκλειαν οι διάφορες επιχειρήσεις κάθε αβεβαιότητα μεταξύ τους ως προς την μελλοντική τους συμπεριφορά και επομένως ως προς μεγάλο τμήμα του συνήθους κινδύνου, που είναι συμφυής με κάθε ανεξάρτητη αλλαγή συμπεριφοράς σε μια ή περισσότερες αγορές.

102 Αυτό ίσχυε ακόμη περισσότερο διότι οι αναγγελίες αυτές, οι οποίες κατέληγαν στον καθορισμό γενικών και ομοίων ανατιμήσεων στις αγορές των χρωστικών ουσιών, καθιστούσαν διαφανείς αυτές τις αγορές όσον αφορά το ποσοστό των αυξήσεων.

103 Κατόπιν αυτού, με τον τρόπο που ενήργησαν εξάλειψαν προσωρινά οι εν λόγω επιχειρήσεις, όσον αφορά τις τιμές, ορισμένους όρους ανταγωνισμού στην αγορά, οι οποίοι εμπόδιζαν την πραγματοποίηση ενιαίας παράλληλης συμπεριφοράς.

104 Η έλλειψη της αυθόρμητης ενεργείας της πιο πάνω συμπεριφοράς ενισχύεται από την έρευνα άλλων στοιχείων της αγοράς.

105 Πράγματι, ενόψει του αριθμού των παραγωγών δεν μπορεί να λογισθεί η ευρωπαϊκή αγορά των χρωστικών ουσιών ως ολιγοπώλιο υπό αυστηρή έννοια, στο οποίο δεν θα μπορούσε πλέον να ασκήσει ουσιώδη ρόλο ο ανταγωνισμός των τιμών.

106 Οι παραγωγοί αυτοί είναι αρκετά ισχυροί και πολυάριθμοι ώστε να δημιουργούν κίνδυνο όχι αμελητέο αν δεν ακολουθούσαν ορισμένοι από αυτούς σε εποχή ανατιμήσεων τη γενική κίνηση, αλλά προσπαθούσαν να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά τηρώντας ατομική συμπεριφορά.

107 Εξάλλου, η κατανομή της κοινής αγοράς σε πέντε εθνικές αγορές, με διαφορετικά επίπεδα τιμών και δομές, καθιστά απίθανη την αυτόματη ίδια αύξηση των τιμών σε όλες τις εθνικές αγορές.

108 Και αν ακόμα μπορούσε εν εσχάτη ανάγκη να νοηθεί γενική και αυθόρμητη αύξηση των τιμών σε κάθε εθνική αγορά, θα έπρεπε πάντως να αναμένεται να είναι διαφορετικές αυτές οι αυξήσεις ανάλογα με τα ειδικά δεδομένα των διαφόρων εθνικών αγορών.

109 Κατά συνέπεια, ναι μεν η παράλληλη συμπεριφορά σε θέματα τιμών μπορούσε για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να αποτελέσει ελκυστικό και απαλλαγμένο από κινδύνους στόχο, πλην όμως η αυθόρμητη πραγματοποίηση αυτής της παράλληλης ενέργειας όσον αφορά το χρόνο, όσον αφορά τις εθνικές αγορές και όσον αφορά το φάσμα των οικείων προϊόντων γίνεται δύσκολα αντιληπτή.

110 Ούτε είναι ευλογοφανές οι αυξήσεις του Ιανουαρίου του 1964, οι οποίες έγιναν στην ιταλική αγορά και επαναλείφθηκαν στην ολλανδική αγορά και στην

αγορά του Βελγίου και του Λουξεμβούργου, οι οποίες έχουν μικρή σχέση μεταξύ τους όσον αφορά τόσο το επίπεδο των τιμών όσο και τη δομή του ανταγωνισμού, να μπόρεσαν να πραγματοποιηθούν σε χρονικό διάστημα που κυμαίνεται από 48 ώρες μέχρι τρεις ημέρες χωρίς προηγούμενη συνεννόηση.

111 Όσον αφορά τις ανατιμήσεις του 1965 και του 1967 η συνεννόηση έγινε κατά τρόπο φανερό, αφού όλες οι αναγγελίες προθέσεως αυξήσεως των τιμών από ορισμένη ημερομηνία και για ορισμένο φάσμα εμπορευμάτων επέτρεψαν στους παραγωγούς να καθορίσουν την συμπεριφορά τους σχετικά με τις ειδικές περιπτώσεις της Γαλλίας και της Ιταλίας.

112 Με αυτόν τον τρόπο ενεργείας οι επιχειρήσεις εξάλειψαν μεταξύ τους εκ των προτέρων την αβεβαιότητα όσον αφορά την αντίστοιχη συμπεριφορά τους στις διάφορες αγορές και κατά συνέπεια μεγάλο μέρος του κινδύνου που είναι συμφυής σε κάθε ανεξάρτητη αλλαγή συμπεριφοράς στις αγορές αυτές.

113 Η γενική και ενιαία αύξηση στις διάφορες αγορές δεν εξηγείται παρά με τη συγκλίνουσα πρόθεση αυτών των επιχειρήσεων, αφενός, να βελτιώσουν το επίπεδο των τιμών και την κατάσταση που προκλήθηκε από τον ανταγωνισμό υπό την μορφή εκπτώσεων, αφετέρου δε, να αποφύγουν τον κίνδυνο αλλαγής όρων του ανταγωνισμού που είναι εγγενής σε κάθε ανατίμηση.

114 Το γεγονός ότι για την Ιταλία δεν εφαρμόστηκαν οι αναγγελθείσες ανατιμήσεις και ότι η εταιρεία ACNA συμμορφώθηκε μερικώς μόνο με την ανατίμηση του 1967 στις άλλες αγορές, όχι μόνο δεν εξασθενίζει αυτό το συμπέρασμα, αλλά αντιθέτως το επιβεβαιώνει.

115 Η λειτουργία του ανταγωνισμού στα θέματα τιμών συνίσταται στο να διατηρηθούν οι τιμές στο δυνατόν πιο χαμηλό επίπεδο τιμών και στο να διευκολυνθεί η κυκλοφορία των προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών για να καταστεί έτσι δυνατή η μεγίστη κατανομή των δραστηριοτήτων σε συνάρτηση με την παραγωγικότητα και την ικανότητα προσαρμογής των επιχειρήσεων.

116 Η παραλλαγή των ποσοστών ευνοεί την επίτευξη ενός από τους ουσιώδεις σκοπούς της Συνθήκης, δηλαδή της αλληλοδιεισδύσεως των εθνικών αγορών και μέσω αυτής της αμέσου προσβάσεως των καταναλωτών στις πηγές παραγωγής όλης της Κοινότητος.

117 Λόγω της περιορισμένης ελαστικότητας της αγοράς των χρωστικών ουσιών, η οποία προκύπτει από παράγοντες όπως η έλλειψη διαφανείας στα θέματα τι-

μών, η αλληλεξάρτηση των διαφόρων χρωστικών ουσιών κάθε παραγωγού για την κατασκευή του φάσματος προϊόντων που χρησιμοποιείται από κάθε καταναλωτή, η σχετικά περιορισμένη επίπτωση των τιμών των προϊόντων αυτών στο κόστος του τελικού προϊόντος της καταναλώτριας επιχειρήσεως, η ωφέλεια αυτής της τελευταίας να διαθέτει προμηθευτή επιτόπου και η επίπτωση των εξόδων μεταφοράς, η απαίτηση αποφυγής κάθε ενεργείας που μπορεί να μειώσει τεχνητά τις δυνατότητες αλληλοδιεισδύσεως των διαφόρων εθνικών αγορών στο επίπεδο των καταναλωτών αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην αγορά των εν λόγω προϊόντων.

118 Ναι μεν επιτρέπεται σε κάθε παραγωγό να αλλάζει ελεύθερα τις τιμές του και να λαμβάνει προς τούτο υπόψη την τωρινή ή προβλεπτή συμπεριφορά των ανταγωνιστών του, αντίκειται όμως στους κανόνες του ανταγωνισμού της Συνθήκης να συνεργάζεται ένας παραγωγός με τους ανταγωνιστές του, με οποιοδήποτε τρόπο γίνεται αυτή η συνεργασία, για τον καθορισμό συντονισμένης γραμμής δράσεως σχετικά με αυξήσεις τιμών και για την εξασφάλιση της επιτυχίας με την εκ των προτέρων εξάλειψη κάθε αβεβαιότητας όσον αφορά την αμοιβαία συμπεριφορά σχετικά με ουσιώδη στοιχεία αυτής της ενεργείας, όπως είναι το ποσό, το αντικείμενο, η ημερομηνία και ο τόπος των ανατιμήσεων.

119 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές και ενόψει των χαρακτηριστικών της αγοράς των εν λόγω προϊόντων, η συμπεριφορά της προσφεύγουσας μαζί με άλλες διωκόμενες επιχειρήσεις έτεινε στην υποκατάσταση των κινδύνων του ανταγωνισμού και του απροβλέπτου των αυθορμήτων αντιδράσεών τους με συνεργασία η οποία συνιστά εναρμονισμένη πρακτική, απαγορευόμενη από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

Ως προς την επίπτωση της εναρμονισμένης ενέργειας στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών

120 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι οι ενιαίες ανατιμήσεις δεν μπορούσαν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών δεδομένου ότι, παρά τις αισθητές διαφορές που υφίστανται μεταξύ των τιμών που ισχύουν στα διάφορα κράτη, οι καταναλωτές προτίμησαν πάντοτε να κάνουν τις αγορές τους σε χρωστικές ουσίες μέσα στις δικές τους χώρες.

121 Εντούτοις, από τα προηγουμένως εκτεθέντα προκύπτει ότι οι εναρμονισμένες πρακτικές, αποβλέποντας στη διατήρηση της κατανομής της αγοράς, μπορούσαν να επηρεάσουν τους όρους υπό τους οποίους αναπτύσσεται το εμπόριο των εν λόγω προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών.

122 Τα μέρη που εφήρμοσαν αυτές τις πρακτικές απέβλεπαν, σε κάθε ανατίμηση, να μειώσουν στο ελάχιστο τους κινδύνους αλλαγής των όρων ανταγωνισμού.

123 Ο ενιαίος και ταυτόχρονος χαρακτήρας των ανατιμήσεων χρησίμευσε ιδίως στο πάγωμα κεκτημένων καταστάσεων, αποφεύγοντας τη διαφυγή της πελατείας κάθε επιχειρήσεως, και έτσι συνέβαλε στη διατήρηση του «τσιμεντένιου» χαρακτήρα των παραδοσιακών εθνικών αγορών εμπορευμάτων, εις βάρος της πραγματικής ελευθερίας κυκλοφορίας των εν λόγω προϊόντων μέσα στην κοινή αγορά.

124 Κατόπιν αυτού, ο λόγος αυτός ακυρώσεως δεν είναι βάσιμος.

Ως προς την αρμοδιότητα της Επιτροπής

125 Η προσφεύγουσα, της οποίας η έδρα κείται εκτός της Κοινότητος, υποστηρίζει ότι η Επιτροπή είναι αναρμοδία να επιβάλλει πρόστιμα μόνο για τα αποτελέσματα που παράγονται εντός της κοινής αγοράς από πράξεις τις οποίες ενήργησε εκτός της Κοινότητος.

126 Εφόσον πρόκειται για εναρμονισμένη πρακτική, πρέπει καταρχάς να ερευνηθεί αν η συμπεριφορά της προσφεύγουσας εκδηλώθηκε εντός της κοινής αγοράς.

127 Από τις προηγούμενες σκέψεις προκύπτει ότι οι επίδικες ανατιμήσεις πραγματοποιήθηκαν στην κοινή αγορά και αφορούσαν τον ανταγωνισμό μεταξύ παραγωγών οι οποίοι μετέχουν στην αγορά αυτή.

128 Κατόπιν αυτού, οι ενέργειες για τις οποίες επεβλήθη το επίδικο πρόστιμο συνιστούν πρακτικές οι οποίες πραγματοποιήθηκαν άμεσα εντός της κοινής αγοράς.

129 Από αυτά που εκτέθηκαν κατά την έρευνα του λόγου ακυρώσεως σχετικά με την ύπαρξη εναρμονισμένων πρακτικών προκύπτει ότι η προσφεύγουσα επιχείρηση αποφάσισε να προβεί σε αυξήσεις των τιμών πωλήσεων των προϊόντων της στους καταναλωτές εντός της κοινής αγοράς, αυξήσεις οι οποίες είχαν ενιαίο χαρακτήρα σε σχέση με τις αυξήσεις που αποφασίστηκαν από τους λοιπούς παραγωγούς.

130 Η προσφεύγουσα, στηριζόμενη στην εξουσία της να διευθύνει τις θυγατρικές της εταιρείες που είναι εγκατεστημένες στην Κοινότητα, μπόρεσε να τις υποχρεώσει να εφαρμόσουν την απόφασή της στην αγορά αυτή.

131 Η προσφεύγουσα αντιτείνει ότι η συμπεριφορά αυτή αποτελεί ενέργεια των θυγατρικών της εταιρειών και όχι αυτής της ίδιας.

132 Το γεγονός ότι η θυγατρική εταιρεία έχει διακεκριμένη νομική προσωπικότητα δεν αρκεί για να αποκλεισθεί η δυνατότητα να καταλογισθεί η συμπεριφορά της στη μητρική εταιρεία.

133 Αυτό μπορεί ιδίως να συμβεί όταν η θυγατρική εταιρεία, μολονότι διαθέτει διακεκριμένη νομική προσωπικότητα, δεν προσδιορίζει κατά τρόπο αυτόνομο τη συμπεριφορά της στην αγορά, αλλά εφαρμόζει ως προς τα ουσιωδέστερα στοιχεία οδηγίες που τις έχει παράσχει η μητρική εταιρεία.

134 Όταν η θυγατρική εταιρεία δεν απολαύει πραγματικής αυτονομίας προσδιορισμού της γραμμής ενεργείας της στην αγορά, οι απαγορεύσεις που αναφέρονται στο άρθρο 85, παράγραφος 1, μπορούν να λογισθούν ως ανεφάρμοστες στις σχέσεις μεταξύ αυτής και της μητρικής εταιρείας με την οποία αποτελεί οικονομική μονάδα.

135 Λαμβάνοντας υπόψη το ενιαίο της ομάδας που σχηματίστηκε κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ενέργειες των θυγατρικών εταιρειών μπορούν υπό ορισμένες περιστάσεις να συνδεθούν με τη μητρική εταιρεία.

136 Είναι αξιοσημείωτο ότι η προσφεύγουσα κατείχε την εποχή εκείνη το σύνολο ή τουλάχιστον το μεγαλύτερο μέρος του κεφαλαίου των θυγατρικών της εταιρειών.

137 Η προσφεύγουσα μπορούσε να επηρεάσει κατά τρόπο αποφασιστικό την πολιτική των τιμών πωλήσεων των θυγατρικών της εταιρειών στην κοινή αγορά και έκαμε χρήση πράγματι της εξουσίας αυτής κατά τις τρεις ανατιμήσεις για τις οποίες πρόκειται.

138 Πράγματι, τα τηλετυπήματα σχετικά με την ανατίμηση του 1964, τα οποία απηύθυνε η προσφεύγουσα στις θυγατρικές της εταιρείες στην κοινή αγορά, προσδιόριζαν κατά τρόπο επιτακτικό για τους αποδέκτες τους τις τιμές και τους λοιπούς όρους πωλήσεως που έπρεπε να εφαρμόσουν οι τελευταίες έναντι των πελατών τους.

139 Ελλείψει αντιθέτων ενδείξεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι κατά τις ανατιμήσεις του 1965 και του 1967 η προσφεύγουσα δεν ενήργησε διαφορετικά όσον αφορά

τις σχέσεις της με τις θυγατρικές της εταιρείες που είναι εγκατεστημένες στην κοινή αγορά.

140 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, η τυπική διάκριση μεταξύ των εταιρειών αυτών, η οποία προκύπτει από τη διακεκριμένη νομική τους προσωπικότητα, δεν μπορεί να αντιταχθεί στο ενιαίο της συμπεριφοράς τους στην αγορά κατά την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού.

141 Έτσι, η προσφεύγουσα είναι αυτή η οποία πραγματοποίησε την εναρμονισμένη πρακτική εντός της κοινής αγοράς.

142 Συνεπώς, ο λόγος ακυρώσεως περί αναρμοδιότητας που προέβαλε η προσφεύγουσα πρέπει να κριθεί αβάσιμος.

143 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η αιτιολογία της αποφάσεως δεν είναι πλήρης διότι δεν διαπιστώνει το δεσμό που υφίσταται μεταξύ της μητρικής εταιρείας και των θυγατρικών της εταιρειών για να δικαιολογηθεί η αρμοδιότητα της Επιτροπής.

144 Η μη αναφορά λόγου που να δικαιολογεί αυτήν την αρμοδιότητα δεν μπορεί να εμποδίσει τον έλεγχο της νομιμότητας της αποφάσεως.

145 Εξάλλου, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να εκθέτει στις αποφάσεις της όλα τα επιχειρήματα που θα μπορούσε να επικαλεσθεί μεταγενεστέρως για να αντικρούσει τις αιτιάσεις περί παρανομίας που θα μπορούσαν να προβληθούν κατά των πράξεών της.

146 Κατόπιν αυτού, ο ισχυρισμός αυτός δεν είναι βάσιμος.

Ως προς το πρόστιμο

147 Λαμβανομένου υπόψη του αριθμού και της σπουδαιότητας των ενεργειών της προσφεύγουσας στις παράνομες πρακτικές, των συνεπειών των πρακτικών αυτών ως προς την πραγματοποίηση της κοινής αγοράς των εν λόγω προϊόντων, το ποσό του προστίμου είναι προσήκον σε σχέση με τη βαρύτητα της παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

έχοντας υπόψη τα διαδικαστικά έγγραφα,

αφού άκουσε την έκθεση του εισηγητή δικαστή, τις προφορικές παρατηρήσεις των διαδίκων και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα,

έχοντας υπόψη τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος, ιδίως δε τα άρθρα 85 και 173, τον κανονισμό του Συμβουλίου 17/62 της 6ης Φεβρουαρίου 1962, τον κανονισμό της Επιτροπής 99/63 της 25ης Ιουλίου 1963, το πρωτόκολλο περί του οργανισμού του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς και τον κανονισμό διαδικασίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,

απορρίπτοντας κάθε αντίθετο ισχυρισμό, αποφασίζει:

Απορρίπτει την προσφυγή.

Lecourt Mertens de Wilmars Kutscher Donner

Trabucchi Monaco Pescatore

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Ιουλίου 1972.

Ο Γραμματέας
A. Van Houtte

Ο Πρόεδρος
R. Lecourt